

Prikazi

FRAZEOLOGIJA GOVORA TRŠĆA U GORSKOME KOTARU

Hedu vrijedna knjiga o govoru Tršća

Malnar Jurišić, Marija. 2023. Frazeologija govora Tršća u Gorskom kotaru s opisom govora i rječnicima. Ogranak Matice hrvatske. Čabar. 314 str.

O bogatstvu i raznovrsnosti hrvatskih mjesnih govora gotovo svakodnevno svjedočimo, a nađete li se u Gorskom kotaru, možete čuti sva hrvatska narječja: i čakavsko, i kajkavsko i štokavsko. Naravno, ne u istoj mjeri. Kajkavaca je ipak najviše, štokavaca znatno manje, a čakavaca najmanje. A među tim su kajkavicima i govornici tršćanskoga govora, koji s govorima Čabra, Prezida, Gerova i Plešci pripada čabarskim govorima.

Čabarski govori jedni su od najsloženijih kajkavskih govora, a 2015. proglašeni su i nematerijalnim kulturnim dobrom te se nalaze na Listi nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske.

Da se na očuvanju čabarskih govora sustavno i temeljito radi svjedoči podatak da je objavljeno više od dvadeset knjiga na čabarskim govorima u izdanju Ogranka Matice hrvatske u Čabru: od rječnika, zvučnih čitanki do zbirki pjesama. No, knjiga *Frazeologija govora Tršća u Gorskom Kotaru kotaru s opisom govora i rječnicima* autorice Marije Malnar Jurišić, izvorne govornice tršćanskoga govora, prva je znanstvena knjiga o govoru Tršća te predstavlja neizostavno djelo u proučavanju hrvatske dijalektologije i frazeologije.

Knjiga je strukturirana u dvije temeljne cjeline koje donose opis samoga tršćanskoga govora i frazeološki rječnik, a zaokružene su dosadašnjim opisima čabarskih i zapadnogoranskih govora, dosezima i razvoju hrvatske (dijalektne) frazeologije, analizom frazema te izrazito važnim rječnikom manje poznatih riječi ovjerenih u frazeološkome korpusu.

Na početku o vrijednosti knjige i očuvanju čabarskih govora doznajemo iz uvodne riječi urednika Ivana Janeša, nakon kojega slijedi autoričin predgovor i potpoglavlje o načinu transkripcije primijenjenu u knjizi i kratice. Potom se u *Uvodu* (str. 7–16) donose administrativni i geografski podatci o Tršču, naselju 40-ak kilometara udaljenu od Delnica i samo 15-ak od Republike Slovenije, popis dosadašnjih istraživanja govora čabarskoga područja i temeljne fonološke značajke zapadnoga goranskog poddijalekta.

Govor je Tršća, slijedeći utvrđene i usustavljene dijalektološke obrade, opisan na dvjema razinama: fonološkoj i morfološkoj. *Fonologija govora Tršća* (str. 17–38) obuhvaća vokalizam, konsonantizam i prozodiju, te se donosi inventar, realizacija, distribucija i podrijetlo pojedinih vokala, konsonanata i naglasaka. Tablično predstavljanje podrijetla vokala i konsonanata jasno je, pregledno i izrazito korisno, a sve su posebnosti potkrijepljene naglašenim primjerima uz koje se donosi i značenje manje poznatih riječi. Pregled promjenjivih i nepromjenjivih vrsta riječi prikazan je u poglavlju *Morfologija govora Tršća* (str. 39–68).

Autorica se zatim usmjerava na drugo područje svojega interesa – frazeološku obradu u koju nas uvodi četvrtim poglavljem knjige posvećenom temeljnim podatcima o počecima frazeoloških, posebice dijalektoloških, istraživanja u Hrvatskoj, koja postaju sve intenzivnija posljednjih tridesetak godina.

Peto poglavlje *Analiza frazema* (str. 73–96) bit će korisno svima koji žele zakoračiti u načine obrade frazeološke građe jer se na temelju potvrđenih trščanskih frazema prikazuju moguće frazemske inačice: *fonološke, morfološke, tvorbene, leksičke* i *leksičko-kvantitativne*, nastale zbog razlika u samome govoru ili zbog generacijskih razlika. Zatim slijedi strukturna analiza frazema, koja je pokazala da su u trščanskome govoru najčešći frazemi sveze riječi, sintaktička i semantička analiza frazema, koja je obuhvatila međufrazemske odnose sinonimije, antonimije i polisemije te simboliku sastavnica. Frazeološka građa često nam tako otkriva koju simboliku pojedine sastavnice imaju u različitim kulturnim sredinama, religijama, razdobljima i kako autorica navodi „odraz su percepcije stvarnosti govornika određenoga područja”. U analiziranome je korpusu autorica kao najčešće izdvojila somatske frazeme, među kojima se izdvaja somatizam *ret* ‘stražnjica’, a upravo je frekventnost te sastavnice u dijalektnoj frazeologiji posljedica opuštenije i spontanije komunikacije, i tim se somatizmom primjerice opisuju fizičke značajke (veličina stražnjice: *ret ko star zaje*), psihička stanja

(nemir: *ko da ima prdec v rite* kedu), iznenađenje: *past na ret* i sl. Česti su i frazemi koji kao sastavnice imaju nazive za životinje i bibliizam Bog, a bitno je istaknuti da građa donosi i mnogobrojne frazeme sa sastavnicama – realijama iz svakodnevnoga života: *britva*, *kaš* ‘koš’, *katrija* ‘stolica’, *pakroflka* ‘poklopac za lonac’, *sekira* ‘sjekira’, *ševanka* ‘igla’, *žakel* ‘vreća’ i sl. Potpoglavlje o konceptualnoj analizi frazema otkriva da se građa temeljno može podijeliti na frazeme koji se odnose na čovjeka, među kojima se izdvajaju oni koji opisuju čovjekovu vanjštinu i osobine te su uglavnom negativno konotirani, te one koji se na njega ne odnose, a koji su malobrojni te uglavnom opisuju kvalitetu čega i mogu se promatrati kroz odnos *loše – dobro*.

Šesto poglavlje o rasprostranjenosti frazema posebno je važno jer donosi dijalektne frazeme (npr. *jak do Piter Kljepec* ● izrazito jak, snažan; *ardič ko Šlater* ● rumen; *hūadet ko špreh* ● brzo hodati), uglavnom zabilježene samo u jednome govoru ili nekoliko susjednih. Većina ih ima neku onimijsku sastavnicu ili sastavnicu čije značenje poznaju samo najstariji govornici, a katkad ni oni.

Time se najavio i sadržaj sedmoga poglavlja koje otkriva koje sve promjene leksika postoje u dijalektnoj frazeologiji. Donose se frazemi koji u strukturi imaju sastavnice koje se upotrebljavaju samo unutar frazema i čije je značenje (barem dijelom) poznato ispitanicima, npr. *grd ko akrap*, te frazemi sa sastavnicom kojoj govornici samo pretpostavljaju značenje ili ga uopće ne znaju, npr. *pejan ko galida*. Također, potvrđeni su frazemi čije su sastavnice izvan frazeološke upotrebe poznate i koje se svakodnevno rabe, no te frazeme mlađi govornici ne poznaju niti upotrebljavaju, npr. *žeigen ko Bažja mavra*. Kada je riječ o inovacijama, one se događaju na razini sastavnica frazema, odnosno zamjene sastavnice novijom istoznačnicom, npr. *grd ko akrap* ~ *grd ko {sam} vrag* i na razini frazema u cjelini, npr. *pejan ko deva*.

Kako bismo što bolje razumjeli prikaz opsežnoga *Rječnika frazema* (str. 108–225), prethodi mu poglavlje *O rječniku frazema* s načelima izrade koja slijede metodologiju primijenjenu u dosadašnjim dijalektno-frazeološkim rječnicima te frazeološkome rječniku hrvatskoga jezika. Rječnički članak čine nadnatuknica, natuknica, značenje i rečenični primjer, naglašen i nerijetko ovjeren u više primjera. *Rječnik* obiluje zanimljivim i rijetkim potvrdama te vrijednom građom koja otkriva živu uporabu frazema u svakodnevnome govoru i omogućuje daljnje jezične obrade. Mnoge istraživače često zanima određeni koncept u frazemi-

ma svih hrvatskim govora, te će građu za istraživanja tršćanskoga govora moći pronaći u *Rječniku istoznačnih i bliskoznačnih frazema* (str. 230–284).

Primjerice, nadnatuknica **MRŠAV** donosi sve zabilježene frazeme toga frazeološkoga značenja u tršćanskome govoru:

MRŠAV jako je mršav *tko kasti se vidjo kamu • suh da be ribra preštou kamu • videt (paznat) je ribra kamu • žeuodec se primež za hrptinco kamu* ★ jako lagan, mršav *ko zagorske puran • uohak ko peru* ★ jako mršav *ko resešen kazucv • {sama} kust i (pa) kuža • {suh} ko fažunava palca • suh ko galajdra • {suh} ko kostur • suh ko sablast • suh ko stakviš • suh ko štap • suh ko štercel • suh ko štrgajla • {suh} ko tərška • suh ko təruc • suh (tenak) ko čačkalica* ★ jako mršava *suha ko Tvigi* ★ mršava, koja je bez izraženih oblina, koja nema izražene grudi i stražnjicu *ravna ko deska* ★ slab, mršav je *tko ima šešico kedu • ko da je jetčen kedu*

Neizvornim govornicima tršćanskoga govora izazovno je bilo kakvo razumijevanje *domaćih govornika*, a znanstvenicima nerijetko i jezična analiza samoga govora. Stoga će svim istraživačima, ali i svim zaljubljenicima u dijalektologiju *Tršćansko-standardnojezični rječnik manje poznatih riječi (iz Rječnika frazema)* (str. 290–305) olakšati potragu za traženim podacima.

Koliko god iskusan istraživač dijalektolog bio, najbolje opise donosi kada je riječ o njegovu izvornom idiomu. Spoj je to višegodišnje izloženosti, temeljita i dugotrajna istraživanja, mogućnosti provjera, a prije svega ljubavi prema riječi koju ju slušao od svojih djedova i baka, očeva i majki.

Tako je i ova monografija dokaz da je autorica upijala svaku riječ od malih nogu, zapisivala ih u svoje srce i u svoje bilježnice. Strpljivim je koracima gradila svoj znanstveni put na jednom od najkompliciranijih govora u Hrvatskoj. Knjiga *Frazeologija govora Tršća u Gorskome kotaru s opisom govora i rječnicima* plod je njezina promišljanja o građi koju je na metodološki uzoran način donijela svima koji se upravo na takav način žele baviti opisima svojega govora.

Stoga jedino mogu zaključiti da je ova knjiga *ko v priče, ajnc a, prva liga, za pit i za dešit* ili jednom riječju – izvrsna.

Perina Vukša Nahod